

SAKSBEHANDLER
Lena Kristina Skogmo, Yngvild S. Greiner

INNVALGSTELEFON

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
07/01403-20

DERES REF.

DERES DATO

ARK. B - Bygninger
457 (Vardø) Vardø - Fi

VÅR DATO
24.11.2015

KOPI

Se mottakerliste

VARDØHUS FESTNING - VARDØ KOMMUNE - DELER AV GNR 20 BNR 127 299,
425 OG 626 FREDNING AV OMRÅDE RUNDT FESTNINGEN MED HJEMMEL I KML
§ 19 JF 22 - VEDTAK

Vi viser til tidligere utsendt fredningsforslag for Vardøhus festning datert 15.4.2008 som har vært på høring hos berørte parter og instanser. På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) § 19 jf. § 22, freder Riksantikvaren et område rundt festningen, deler av gnr. 20, bnr. 127, 299, 425 og 626 i Vardø kommune som vist på kartet.

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter område avmerket med skråskraving på kart gjengitt nedenfor. Det er deler av festningens forterreng, det vil si området mellom selve festningen som tidligere er fredet etter kulturminneloven § 22 a og vegen til kapellet i sør, kystlinjen inkludert Sunddammen i vest, veianlegg og ikke bebygget del av sykehjem i nord-vest.

Formålet med fredningen

Formålet med områdefredningen er å opprettholde anleggets karakter og bevare virkningen av de fredete bygninger og anlegg på Vardøhus, slik at festningen framstår lesbar i sitt opprinnelige miljø. Områdefredningen etter kulturminneloven § 19 skal videre bidra til å opprettholde og styrke den funksjonelle, visuelle og estetiske sammenhengen det fredete byggverk og anlegg Vardøhus festning inngår i.

3. *Landskapselementer og/eller konstruksjoner kan tilbakeføres til opprinnelig eller tidligere utseende under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag, og etter dispensasjon fra kulturminnemyndigheten.*
4. *Det kan utarbeides en skjøtselsplan for området. Planen skal godkjennes av kulturminnemyndigheten. Forvaltningsplanen skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og eventuell tilbakeføring. Planen må rulleres.*

Følger av fredningen

Områdefredningen er i samsvar med varselet og det er ikke foretatt endringer av avgrensingen i forhold til høringsdokumentene.

Fredningen innebærer at det må søkes om tillatelse/ dispensasjon til igangsetting av alle typer tiltak som går ut over vanlig skjøtsel/ vedlikehold, jf. kulturminneloven § 19 tredje ledd. Søknad om dispensasjon skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, eventuelt på visse vilkår. Ved tvil om hva som anses som skjøtsel/ vedlikehold, eller hvordan fredningsbestemmelsene skal forstås, skal kulturminnemyndigheten kontaktes.

I medhold av kulturminneloven § 19 tredje ledd kan departementet i særlige tilfeller gi dispensasjon fra fredningen og fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete området. Etter forskrift 9. februar 1979 § 12 nr. 2 om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, er dispensasjonsmyndigheten delegert til fylkeskommunen med Riksantikvaren som klageinstans.

Bakgrunn for fredning av Vardøhus festning etter kulturminneloven § 22 a

Vardøhus er ett av 14 anlegg som er definert som Nasjonale festningsverk. De Nasjonale festningsverkene ble behandlet i St.meld.54 (1992-93). Fredningen av Vardøhus inngår i det arbeidet som Riksantikvaren utfører i forbindelse med gjennomføring av fredningen av de Nasjonale festningsverkene. Forskrift for byggverk og anlegg på Vardøhus ble vedtatt av Riksantikvaren 25.7.2007. For nærmere beskrivelse av kulturminnene og områdene vises det til forskrift og til Verneplanen for Vardøhus (www.verneplaner.no).

Begrunnelse for områdefredning etter kulturminneloven § 19

Vardøhus festning er i nasjonal sammenheng et enestående anlegg med vesentlig historisk og rikspolitisk betydning. Festningen har sikre belegg for sammenhengende historie tilbake til omkring 1300. Den nåværende bastionfestningen sto ferdig i 1738, og har hatt en sentral rolle i norsk suverenitetshevdelse i nordområdene og forsvar av Finnmark. Vardøhus har også vært en sentral drivkraft for grunnleggelsen av Vardø by, Finnmarks første.

Festningen lå opprinnelig i et helt åpent landskap. Med skrånende glacis omkring som en del av anlegget, og med en lite markert overgang mot de flate omgivelsene, er

festningen visuelt sårbar i forhold til inngrep eller tillegg/fortetting i det nære landskapsrommet. Det store terrenget på vestsiden av festningen er slakt skrånende ned mot sjøen og bidrar til denne sårbarheten. Lokaliseringen av sykehjemmet og oppføring av Kystverkets trafikkstasjon er tidligere byggeprosjekter som har virket inn på opplevelsen av festningen i landskapet. En områdefredning er nødvendig for å bevare virkningen av festningen i det åpne landskapet som var festningens opprinnelige miljø.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljøverndepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven 9. februar 1979 § 12 nr.1.

Eiendomsforhold

Vardø kommune eier gnr. 20, bnr. 127 og 425. Forsvarsdepartementet står oppført som eier av gnr. 20, bnr. 299 og 626. Matrikkelen gir ikke opplysninger om eventuelle leieforhold.

Arealplanstatus

For festningsområdet er det disposisjonsplanen som fulgte generalplanen for Vardø kommunen 1981-1990, som definerer arealbruken. I planen er festningsområdet vist med rød farge som indikerer offentlig område og samtidig skrå-skravert, som indikerer spesialområde. Området mellom festningen og sjøen er naturområde og samme type spesialområde. Et smalt areal mellom festningen og sykehjemmet er også naturområde og spesialområde. Sykehjemstomten er vist som bebygd offentlig areal. I kommuneplanenes arealdel, vedtatt 7.11.2001 er arealene på Vardøya generelt vist som tettstedsområde uten nærmere detaljering. Området sør for festningen er regulert til LNF3-område utenfor vernesonen.

Forholdet til naturmangfoldloven

Ved offentlig myndighetsutøvelse som berører naturmangfoldet, skal prinsippene i naturmangfoldloven legges til grunn. Vi viser til lov 19. juni 2009 nr. 100, Lov om forvaltning av naturens mangfold §§ 8-12.

Riksantikvaren gjennomførte søk (11.11.2015) i Artsdatabankens «Artskart» og Miljødirektoratets "Naturbase» for å fremskaffe kunnskap om beslutningsgrunnlaget. Dette er i samsvar med kravene i naturmangfoldloven § 7.

Sørvest for festningen er et større område betegnet som *slåttemark*, en naturtype definert som «svært viktig og viktig» i Naturbasen.

Det er videre registrert flere vekster som er i rødlistekategori NT (nær truet) og CT (kritisk truet) som vokser innenfor fredningsområdet. Kolamelde (*Atriplex lapponica*)

og kildegras (*catabrosa aquatic*) er "nær truet», pomorstjerneblom (*stellaria hebecalyx*) og kolastjerneblom (*stellaria ponojensis*) er begge kategorisert som "kritisk truet".

I tillegg er det gjort mange observasjoner av fuglearter kategorisert som NT (nær truet), VU (sårbar), CR (kritisk truet) og EN (sterkt truet).

Konsekvenser av fredningen for naturmangfoldet

Riksantikvaren ser ingen negative konsekvenser av fredningen for naturmangfoldet. For å opprettholde naturmangfoldet bør det utarbeides en skjøtselsplan for fredningsområdet, som også omfatter slåttemarken. Forslag til skjøtselsplan må sendes kulturminnemyndighet til høring.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Varsel om oppstart av fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 1, meddelt partene i brev av 8.6.2007. Samtidig ble varselet kunngjort i avisene Finnmark Dagblad og Finnmarken.

Riksantikvaren mottok en merknad til varselet. Vardø kommune v/Jan Sverre Ulle påpekte i e-post av 19.7.2007 at situasjonsplanen for gnr. 20/bnr. 425 ikke var helt oppdatert, og oversendte ny plan. Kommunen ønsket at hele eiendommen der sykehjemmet ligger skulle holdes utenfor fredningsområdet. I tillegg ble det opplyst om at Sunddammen henger nøye sammen med festningen. Dette gjorde det relevant å endre avgrensingen av området. På bakgrunn av dette ble fredningen varslet om igjen i brev av 4.12.2007. Det ble på kartvedlegget fortatt en mindre justering ved at ubebygde del av eiendommen gnr. 20 bnr. 425 samt Sunddammen ble tatt med.

Det kom ikke merknader i forbindelse med den nye varslingen.

Riksantikvaren utformet deretter fredningsforslag, og dette ble i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 2 sendt på høring til berørte parter 15.4.2008. Samtidig ble det kunngjort i Finnmark Dagblad, Finnmarken og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Vardø kommune og Finnmark fylkeskommune.

Frist for høringsuttalelser ble satt til 26.5.2008. Det kom inn 2 merknader til høringsforslaget:

- 1) Statens vegvesen ba Riksantikvaren vurdere hvordan områdefredningen og Nasjonalt turistvegprosjekt best mulig kunne samordnes i forbindelse med reising av minnesmerke over ofrene for hekseprosessene på 1600-tallet, nedenfor det gamle kapellet i Vardø. Kommunen har tatt initiativ til reisingen av et slikt minnesmerke, og statens vegvesen vil ta ansvar for at det lages reguleringsplan for det aktuelle området, inkludert adkomst og parkering samt utvidelse av eksisterende kirkegård. Vegvesenet ba om at fredningsområdets sørlige grense justeres slik at Egede Nissens gate og eksisterende parkeringsplass ved kapellet blir liggende utenfor fredningsområdet.

- 2) Forsvarsbygg sier i uttalelse datert 21.5.2008, at fredningsforslaget bidrar til å sikre virkningen av Vardøhus festning i landskapet, men bemerker at pkt. 3 i fredningsbestemmelsene bør omarbeides slik at punktet blir mer tilpasset stedlig vegetasjon bestående av gress og lave vekster.

Riksantikvarens bemerkninger til høringsuttalelsene

- 1) Siden formålet med områdefredningen er at den fredete bygningsmassens posisjon i landskapet skal opprettholdes og styrkes, er det viktig å unngå nye forstyrrende elementer i dette åpne og sårbare landskapet. Derfor bør det være en så myk overgang som mulig mellom fredet / ikke fredet område. Det er viktig at vei og parkering lager så små sår i landskapet som praktisk mulig. I Riksantikvarens oversendelse til kommunen ble det ansett å være uproblematisk i forhold til den pågående fredningssaken at eksisterende vei frem til - og parkeringsplass ved kapellet settes i stand som beskrevet av vegvesenet i brev av 26.5.2008. Dette vil gi rom for snuplass samt plass til noen få biler. Det vises til fredningsbestemmelsene som fremhever at tiltak som ikke er opparbeidet innenfor fredningsområdets grenser, må omsøkes hos Fylkeskommunen som dispensasjon fra fredningen. Riksantikvaren opprettholder av hensyn til landskapsvirkningen forslaget til avgrensingen mot sør. Forhold som berører vegen og det åpne partiet mellom kapell/kirkegård og festningen må vurderes i forhold til virkingen for festningen. Grensen for fredning etter kulturminneloven § 19 beholdes uendret på dette stedet. Når det gjelder Vegvesenets reguleringsarbeid vises det til fylkeskommunen, som regional kulturminnemyndighet og dessuten som regionalutviklingsaktør.
- 2) Riksantikvaren har med bakgrunn i høringsinnspillene endret bestemmelsene vedrørende vegetasjon. Bestemmelsenes nummerering er dermed også endret.

Kommunestyrets behandling

I henhold til kulturminneloven § 22 nr. 3 skal forslag om fredning legges frem for kommunestyret før vedtak om fredning fattes. Fredningsforslaget, samt de innkomne merknadene og Riksantikvarens vurdering av disse ble oversendt kommunen i brev 25.6.2008.

Kommunestyret behandlet fredningsforslaget i møte 24.2.2009 som sak 4/09 og fattet følgende vedtak i saken:

“Vardø kommune godkjenner verneplan for området rundt Vardøhus festning utarbeidet av Riksantikvaren.

Vardø kommune vil gå gjennom området med Riksantikvaren på ny, særskilt i forhold til bebygde områder.”

Riksantikvaren tilbød kommunen møte på Vardøhus festning 7.9.2009 for å klargjøre konsekvensene av områdefredningen. Da ingen fra kommunen møtte, sendte Riksantikvaren 23.9.2009 brev med frist for å definere spørsmål. Det er ikke kommet spørsmål eller kommentarer fra kommunen til dette.

Forslag om utarbeidelse av landskapspark og tursti

Det har (i 2011 og 2013) blitt fremmet oppdaterte forslag til utarbeidelse av tursti og opprusting av snuplass ved kapellet, Egede Nissens gate for parkeringsplasser, samt belysning rundt kapellet og nærmeste boområde (forslag om ny kultursti og parkering presentert av Nasjonale Turistveger/Rambøll AS 9.11.2011 og «Steilneset landskapspark - opprydding og belysning» presentert av Statens vegvesen 25.9.2013). Kommunen ønsker større tilgjengelighet for publikum og sammenbinding av natur- og kulturattraksjoner i Vardø. Heksemonumentet ved Steilneset ble åpnet i 2011.

Riksantikvarens kommentar

I spørsmålet om å etablere tursti må konsekvensene av dette for biologisk mangfold i området avklares med fylkesmannen før fredningsvedtaket eventuelt kan åpne for dette. Riksantikvaren forutsetter at NFV besørger slik avklaring. Videre gjøres det oppmerksom om at en tursti også vil berøre festningens umiddelbare nærområde, omfattet av forskriftsfredning etter kulturminneloven § 22 a. En eventuell dispensasjonssøknad må derfor behandles etter gjeldende bestemmelser.

Fylkesmannen hadde i brev av 7.7.2008 gitt innspill om artsmangfold og skjøtsel samt opplysninger om tilstøtende planarbeid. Riksantikvaren kommenterte dette i brev herfra datert 11.8.2008.

Konklusjon etter høringsrunden

Konklusjonen etter høringsrunden og kommunestyrets behandling av fredningsforslaget er at det er bred oppslutning og enighet om fredningen, om enn begrenset av de mindre forslag til endringer som berøres i høringsuttalelsene. Fredningen skal først og fremst bevare virkningen av festningen i sitt opprinnelige miljø, og legge generelle bestemmelser og retningslinjer for forvaltning av området rundt Vardøhus festning. Adgangen til dispensasjon gir etter vår oppfatning nødvendig fleksibilitet i forhold til å finne egnede løsninger i forhold til konkrete behov som måtte oppstå. Det vil være fylkeskommunen som etter ansvarsforskrift behandler slike spørsmål.

Med bakgrunn i innspillene er fredningsbestemmelsene på enkelte punkter presisert og endret uten at dette innebærer en innskjerping i forhold til bestemmelsene i høringsdokumentet.

Selv om Riksantikvaren hittil har stilt seg positivt til de innkomne forslagene om opprusting av snuplass ved kirken, Egede Nissens vei og parkeringsplasser, og vi ikke ser store konflikter med slike tiltak, vil saken måtte vurderes og behandles av fylkeskommunen som dispensasjon fra fredningen etter § 19.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Miljøverndepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stilles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5.

Vennlig hilsen

Jørn Holme
riksantikvar

Hanna K. Geiran
avdelingsleder

Kopi til:

Fylkesmannen i Finnmark, Statens Hus, 9815 Vadsø/ Nasjonale Festningsverk,
Postboks 405 Sentrum, 0103 OSLO/ Forsvarsdepartementet, Pb 8126 Dep, 0032 OSLO/
Vardøhus kommandantskap, Postboks 23, 9951 Vardø/ Vardømuseumene, Per Larsens gt.
32, 9950 Vardø/ Vardøhus venneforening, Postboks 23, 9951 Vardø/ Finnmark
fylkeskommune, Fylkeshuset, 9815 VADSØ/ Fortidsminneforeningen - Avdeling
Finnmark, Aldrik Sepplæsgt. 15, 9800 VADSØ/ Kystverket - Hovedkontoret,
Postboks1502, 6025 ÅLESUND/ Statens vegvesen - Region nord, Postboks 1403, 8002
BODØ/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 Oslo

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Vardø kommune		Postboks 292	9951 Vardø
Forsvarsbygg		Postboks 405 Sentrum	0103 OSLO